

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 80 (82)

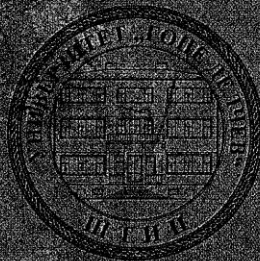
ISSN 1857-7159

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

2011

YEARBOOK

2011

ГОДИНА 2

VOLUME II

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF PHILOLOGY**

За издавачот:

Проф д-р Виолета Димова

Издавачки совет

Проф. д-р Саша Митрев
Проф. д-р Блажо Боев
Проф. д-р Лилјана Колева-Гудева
Проф. д-р Виолета Димова
Доц. д-р Јованка Денкова
Доц. д-р Махмут Челик
Доц. д-р Ранко Младеноски
М-р Ристо Костуранов

Редакциски одбор

Проф. д-р Виолета Димова
Доц. д-р Толе Белчев
Доц. д-р Билјана Ивановска
Доц. д-р Јованка Денкова
Доц. д-р Душко Алексовски
Доц. д-р Марија Леонтиќ
Доц. д-р Нина Даскаловска
М-р Весна Коцева

Главен уредник

Доц. д-р Ранко Младеноски

Одговорен уредник

Доц. д-р Толе Белчев

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)
Доц. д-р Марија Кукубајска
(англиски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров
Благој Михов

Печати

Печатница „Европа 92“ - Кочани
Тираж - 300 примероци

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бб
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

Editorial board

Prof. Saša Mitrev, Ph.D.
Prof. Blazo Boev, Ph.D.
Prof. Liljana Koleva-Gudeva, Ph.D.
Prof. Violeta Dimova, Ph.D.
Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph.D.
Ass. Prof. Mahmut Chelik, Ph.D.
Ass. Prof. Ranko Mladenoski, Ph.D.
Risto Kosturanov, M.Sc.

Editorial staff

Prof. Violeta Dimova, Ph.D.
Ass. Prof. Tole Belcev, Ph.D.
Ass. Prof. Biljana Ivanovska, Ph.D.
Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph.D.
Ass. Prof. Dusko Aleksovski, Ph.D.
Ass. Prof. Marija Leontic, Ph.D.
Ass. Prof. Nina Daskalovska, Ph.D.
Vesna Koceva, M.A.

Managing editor

Ass. Prof. Ranko Mladenoski, Ph.D.

Editor in chief

Ass. Prof. Tole Belcev, Ph.D.

Language editor

Danica Gavrilovska-Atanasovska
(Macedonian)
Ass. Prof. Marija Kukubajska, Ph.D.
(English)

Technical editor

Slave Dimitrov
Blagoj Mihov

Printing

„Европа 92“ - Кочани
Printing No 300

Address of the editorial office

Goce Delcev University – Stip
Faculty of philology
Krste Misirkov b.b.,
PO box 201, 2000 Stip,
R. of Macedonia

м-р Драгана Кузмановска, м-р Даринка Веселинова, Биљана Петковска РАЗГРАНИЧУВАЊЕ НА ПОИМИТЕ ПРЕВЕДУВАЊЕ И ТОЛКУВАЊЕ Dragana Kuzmanovska, M.A., Darinka Veselinova, M.A., Biljana Petkovskaj DISTINGUISH THE CONCEPTS OF TRANSLATION AND INTERPRETATION	131
м-р Даринка Веселинова ТОЛКУВАЧКИ ПРОБЛЕМИ Darinka Veselinova, M.A. PROBLEMS IN THE INTERPRETING	239
Костадин Голаков ВИДОВИ НА ПРЕВОД Kostadin Golakov TYPES OF TRANSLATION	247
Јована Караникиќ СТУДИИТЕ НА ЛАУРА САЛМОН КОВАРСКИ ЗА ПРЕВОД НА СОПСТВЕНИТЕ ИМИЊА И НИВНА ПРИМЕНА ВО ПРЕВОДИТЕ ОД МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНОСТ НА ИТАЛИЈАНСКИ ЈАЗИК Jovana Karanikikj THE STUDIES OF LAURA SALMON KOVARSKI ABOUT TRANSLATION OF PROPER NAMES AND THEIR APPLICATION IN THE TRANSLATIONS OF MACEDONIAN LITERATURE IN ITALIAN	255
д-р Марија Емилија Кукубајска АМЕРИКАНСКИ СТУДИИ: ИЛЕГАЛНИТЕ ДРОГИ МЕЃУ АМЕРИКАНСКАТА МЛАДИНА Marija-Emilija Kukubajska, Ph.D. AMERICAN STUDIES: ILLEGAL DRUGS AMONG YOUNG AMERICANS	265
д-р Трајче Нацев ВОДОСНАБДУВАЊЕТО И ОДВОДНИТЕ КАНАЛИ ВО ГРАДОТ БАРГАЛА Trajce Nacev Ph.D. WATER SUPPLY AND CONVEYANCE AND DELIVERY CANALS IN THE TOWN OF BARGALA	273

Толкувачки проблеми

Даринка Веселинова

Апстракт

Трудот со наслов „Толкувачки проблеми“ започнува со кус вовед во науката за толкувањето како дисциплина која е млада, несамостојна и која се развива се уште. Потоа се определува процесот на толкување и се дефинираат толкувачките проблемите со кои толкувачот се соочува често при својот професионален ангажман и се разграничуваат толкувачките проблеми од толкувачките тешкотии. Следува кус преглед на најчестите проблеми што се јавуваат во процесот на толкување во однос на причинителите: појдовниот текст, јазичниот и културниот пар и прагматската заднина, иако постојат и други класификации, како на пример, според фазата од толкувачкиот процес, во која се јавуваат и според тоа дали се препознатливи или не. Потоа се прави дидактички пристап кон толкувачките проблеми со наведување на генералните стратегии што се користат секојдневно во толкувањето, како и на генералните стратегии по кои посегнува толкувачот кога ќе наиде на некаков проблем. На крај се заклучните согледувања од оваа научна работа.

Клучни зборови: толкувачки проблем, толкувачка тешкотија, толкувач, стратегија, транслаторна грешка

This paper entitled “Problems in the interpreting” begins with a short introduction in the translation science as a discipline which is new, not autonomous and is still developing. Later we determinate the process of interpreting as well as the interpreting problems the interpreter faces in the course of his professional work and we distiguish interpreting problems from the interpreting difficulties. After that follows a short review of the problems that appear most often in the process of interpreting concerning the causes: the original text, the language and the cultural pair and the pragmatistical background, even though there are other classifications, as follows : according to the phase of the interpreting process where they occur and according to the matter whether they can be recognized or not. Then follows a didactic approach to the interpreting problems, stating the

general strategies that are usually used in the interpreting as well as the general strategies that the interpreter resorts to when he is faced with a problem. Last but not least is the conclusion.

Key words: interpreting problem, interpreting difficulty, interpreter, strategy, interpreting mistake

Вовед

Науката за толкувањето, како делумна дисциплина на транслатологијата (Курц 1996:13), има за цел да обезбедува теоретско-методолошки основи за адекватно опишување на процесот на толкување, за утврдување на можностите и границите за толкување и да понудува хипотези, модели, теории и стратегии. Со толкувањето, а особено со феноменот истовремено слушање и зборување најпрво се занимавале научници од други научни полиња, на пример од когнитивната психологија, контрастивната лингвистика, текстлингвистиката, текстпрагматиката, реториката, стилистиката, теоријата за литература, комуникологијата и сл. Почетокот на науката за толкувањето, како посебна научна дисциплина се поврзува со последните неколку децении на минатиот век (Курц 1996:13). Тогаш се вршат експериментални истражувања што резултираат со многубројни публикации од страна на толкувачи, психолози и лингвисти. Најпрвин се дискутирало за практичните проблеми во толкувањето, а многу подоцна за теоретските, што целосно одговарало на потребите.

Долго време постоела илузијата дека толкувањето е само разбирање на јазичните знаци и нивно заменување со други знаци. Селескович (1991:37) вели дека е широко застапено мислењето дека процесот на толкување е чист декодирачки процес и дека зборовите или реченичните делови поседуваат свои партнери во другите јазици и може да се претвораат, како што германскиот збор ‚fünf‘ се нарекува ‚cinq‘ на француски. Но, толкувачкиот процес во суштина го овозможуваат многу посложени операции, кои начално се одвиваат во рамките на две фази: рецептивна (рецепција на појдовниот текст) и продуктивна (продукција на целниот текст) (Кауц 2002:62), меѓу кои нема строго разграничување¹. И во едната и во другата фаза од толкувачкиот процес толкувачот се

¹ Кирххоф (1977:282) покрај рецептивната и продуктивната (која тој ја нарекува фаза на реконструкција), ја изделува како посебна и фазата на прекодирање.

соочува со голем број предизвици, тешкотии и проблеми. Токму толкувачките проблеми се предмет на ова истражување, кое се врши со цел да се утврди поимот толкувачки проблем и да се направи кус преглед на најчестите проблеми со кои би можел да се соочи толкувачот, како и да му се укаже на можностите за нивно надминување.

Толкувачки проблеми v.s. толкувачки тешкотии

Толкувачките проблеми се индивидуални и не го засегнуваат секој толкувач во иста мера, а се јавуваат најчесто во рецептивната фаза од толкувањето, иако на слушачите им се чини дека е перспектакуларно пренесувањето на информациите отколку нивното примање (Фелдвег 1996:191). Кауц (2002:119) смета дека транслаторните проблеми настануваат секогаш кога не може автоматски со прекодирање 1:1 да се предадат од појдовниот текст во јазикот-цел единиците, туку мора да се направат лексички, граматички, функционално-стилски, па дури и семантички промени. Но, со тоа е опфатен само еден сегмент од дефиницијата на Норд (1991:173), според која транслаторните проблеми се објективни и произлегуваат од појдовниот текст, од поставената задача, од дистанцата меѓу појдовната култура и културата-цел и од структурните разлики меѓу појдовниот текст и текстот-цел, независно од компетенцијата на преведувачот и од работно-техничките услови, а толкувачките тешкотии се предизвикани во главно од самата личност и од компетенциите на толкувачот, како и од неговата работна ситуација, вклучувајќи ги сите надворешни фактори, кои не го засегнуваат појдовниот текст, ниту пак јазичната и културната двојка.

Преглед на толкувачките проблеми

Според причинителите, транслаторните проблеми можат да бидат прагматски, културно-специфични и јазичноспецифични (Кауц 2002:119), а Норд (1991:181) ги додава и проблемите што произлегуваат од појдовниот текст. Овде се прави нивна комбинација и се нуди следнава поделба: толкувачки проблеми причинети од појдовниот текст, толкувачки проблеми причинети од јазичните и културните особености, толкувачки проблеми причинети од прагматиката.

Појдовниот текст може да претставува извор на толкувачки проблеми ако на макроструктурно ниво не ги нуди потребните информации или нуди неповолности со темата, формата, содржината, структурата, пресупозициите, референцијата, типологијата, кохерентноста, илокуцијата и сл.; ако на микроструктурно ниво се јават неповолности со

семантиката (неповолна прогресија тема-рема, премалку редувантни елементи, непрецизни супрасегментни особини), со лексиката (повеќезначни лексеми, непозната стручна терминологија, социолекти, идиолекти, дијалекти, региолекти); со стилот (иронија, метафора, идиоми, персонификација, повторување) и со синтаксата (заплеткани реченици, елиптични конструкции, повеќезначни релации меѓу реченичните членови, повеќефункционални реченични членови) или ако е текстот предолг или прекус², прекомпликуван, прецизен и полн со информации, непотполн, нејасен, потивречен итн.

Јазичноспецифичните толкувачки проблеми се резултат на структурните разлики меѓу системите на двата јазика, и тоа на лексички план: лажни двојки³ (герм. falsche Freunde, франц. faux amis, англ. false friends), лексички празнини или постоење на поголем или помал број преводни единици во едниот јазик, за разлика од другиот, различни конотации на значењата на зборовите и сл., а на граматички план кога едни граматички содржини од едниот јазик мора да се пренесат со други сосема различни граматички структури во другиот јазик.

Проблеми со толкувањето нема само на полето на јазичниот систем туку и тогаш кога меѓу припадниците на различни јазични заедници се констатираат социокултурни дискрепанци, т. н. културноспецифични толкувачки проблеми. Дискрепанците во нормите, навиките, очекувањата и конвенциите условуваат разлики во општите предзнаења меѓу примачите на оригиналот и примачите на транслатот, па дури и разлики во лексиката (реалии⁴, идиоми и сл.). Ваквите разлики треба да ги има толкувачот на ум уште пред да започне со толкувањето.

Прагматските толкувачки проблеми се јавуваат кога не се воспоставува прагматска рамнотежа меѓу зборуваачот, слушаачот и ситуацијата⁵, меѓу функцијата на појдовниот текст и функцијата на текстот-цел, меѓу толкувачот и излагачот, меѓу примачот на изворниот

² Некогаш му се даваат на толкувачот половични реченици, а некогаш текстови, што траат подолго отколку што тој очекува. Должината на текстот е особено релевантна за консекутивното толкување.

³ Тоа се лексеми кои иако звучат и изгледаат исто или слично, во различните јазици имаат различни значења.

⁴ Реалиите, по правило, се лесно препознатливи културни специфики. Тие се присутни кога еден предмет го има само во една од двете споредувани култури и за терминот во појдовната култура не постои соодветен термин во културата-цел (Шмит 1999:58).

⁵ Во рамките на текстпрагматиката оваа релација е позната како „триаголник“ (Дреслер 1991:64).

текст и примачот на транслатот, потоа ако не се земат доволно предвид комуникациските ситуации, намерата на излагачот, поводот, времето и местото на толкување и др.

Постојат и други класификации на толкувачките проблеми: според фазата од толкувачкиот процес во која се јавуваат постојат дефекти во разбирањето и проблеми со формулирањето (Шмит 1999:389), а според тоа дали се препознатливи или не, постојат очигледни (евидентни) и скриени (латентни) проблеми (Шмит 1999:56).

Дидактички пристап кон толкувачките проблеми

Човечкиот мозок е таков што секогаш кога ќе се најде на некоја неизвесност, несигурност или пречка во нормалниот тек на некоја активност, се труди да ја отстрани. За успешно справување со каков било проблем е неопходно препознавање на проблемот, опишување на проблемот, развивање на стратегии за решавање на проблемот и проверување на решението (Вилс 1992:63), а за сите операции за решавање на проблемите е заедничко што се базираат врз принципот на обиди и грешки, се искористуваат старите информации за да се намали периодот меѓу препознавањето и решавањето на проблемот, се одвиваат чекор по чекор и се бара извесен потенцијал за креативност (Вилс 1992:51).

Постојат генерални стратегии за овозможување (и олеснување) на процесот на толкување и генерални стратегии за надминување на проблемите во толкувањето.

- Генералните стратегии во толкувањето се применуваат и без да постои конкретен толкувачки проблем, па затоа се сметаат за нормален дел од толкувачкиот процес: селективно и интензивно слушање, користење на асоцијации т.е. поврзување на присутните сцени со слушнатите рамки, антиципирање, т. е. предвидување на сè уште некажаното врз основа на веќе слушнатото и активираното предзнаење, сегментирање на смисловните единици, бележење (кај консекутивното толкување), временско поместување, транскодирање, односно создавање на нов текст навраќајќи се постојано на меморираното, компримирање со конкретизирање, елиминирање на редувантите елементи, фокусирање, односно потенцирање на релевантите, контролирање на текстот-цел и многу други.

- Генералните стратегии за надминување на толкувачките проблеми се општи и најчесто применливи врз повеќе проблеми од сличен вид: користење на контекстот; чекање да се добијат повеќе информации; консултирање документи во кабина; поставување

повратни прашања; обраќање до слушателите со коментирање, коригирање врз основа на енциклопедиско знаење, упатување кон друг извор на информации; поставување повратно прашање, мобилизирање на пасивниот колега, а во краен случај и отстапување на колегата да толкува; тактичко испуштање на зборови; игнорирање; приближна фонетска репродукција (на пр. при недоволно добро слушнати имиња); парафразирање; редуцирање; адаптација; преферирање; генерализирање; апроксимација; пермутација; транспозиција; модулација; експанзија; редукција и многу други (повеќе за стратегии во толкувањето кај Калина 1998:213, Кауц 2002:324, Шрајбер 1998:152).

Заклучок

Секој толкувач сам одлучува за тоа, на кој начин ќе се справува со проблемите, а исходот зависи, меѓу другото, и од обемот и видот на самиот проблем, од јазичниот контекст, од нејазичните пропратни елементи, од ситуацијата (времето на располагање, неопходноста од решавањето на проблемот и сл.), од јазичната и културната двојка, од самиот толкувач (колку е снаодлив, искусен, брз, подготвен) и др. Кога ќе наиде на проблем, било во рецептивната, било во продуктивната фаза, толкувачот може да се повика на своето искуство ако има и порано решавано сличен проблем, може да користи автоматизирани и рутинизирани стратегии⁶ врз основа на веќе познати модели, применувани врз проблеми од сличен вид или пак во истиот момент со активирање на својот ум да користи нешто сосема ново како стратегија. Во спротивно може лесно да направи грешка. Транслаторна грешка е „непридржување до ситуациските норми на јазичниот контакт што се базира на недостиг од јазично познавање или блокирање на разбирањето поради недоволно познавање на областа“ (Норд 1991:194).

Во обидот да се справи со толкувачките проблеми толкувачот може да наиде на три ситуации: решливост, делумна решливост и нерешливост на проблемот.

Литература

⁶ Постојат и веќе фиксирани правила за пренесување на одредени изрази, односно стандардни решенија за транслаторните проблеми (Кауц 2002:127) во однос на лексиконот, зборообразувањето, фразеологијата, синтаксата итн. Со нив се занимава контрастивната лингвистика.

Dressler, W.: Der Beitrag der Textlinguistik zur Übersetzungswissenschaft. In Kapp, V. (Hrsg.): *Übersetzer und Dolmetscher. Theoretische Grundlagen, Ausbildung, Berufspraxis*. Tübingen: Francke 1991, 61-71

Feldweg, E.: *Der Konferenzdolmetscher im internationalen Kommunikationsprozess*. Heidelberg: Groos 1996

Gerzymisch-Arbogast, H./Mundersbach, K.: *Methoden des wissenschaftlichen Übersetzens*. In Zusammenarbeit mit Fleddermann, I. usw. Tübingen/Basel: Francke 1998

Gile, D.: *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*. Amsterdam: Benjamins 1995

Holz-Mänttari, J.: Translatorisches Handeln – theoretisch fundierte Berufsprofile. In: Snell-Hornby, M. (Hrsg.): *Übersetzungswissenschaft - Eine neue Orientierung. Zur Integrierung von Theorie und Praxis*. Tübingen/Basel: Francke 1994, 348-374

Kalina, S.: *Strategische Prozesse Beim Dolmetschen. Theoretische Grundlagen, empirische Fallstudien, didaktische Konsequenzen*. Tübingen: Narr 1998

Kalina, S.: Zum Erwerb strategischer Verhaltensweisen beim Dolmetschen. In: Lauer, A./Wills, W. (Hrsg.): *Übersetzungswissenschaft im Umbruch*. Tübingen: Narr 1996, 271-280

Kapp, V.: Probleme von Theorie und Praxis in der Ausbildung zum Übersetzer und Dolmetscher. In: Kapp, V. (Hrsg.): *Übersetzer und Dolmetscher. Theoretische Grundlagen, Ausbildung, Berufspraxis*. Tübingen: Francke 1991, 7-12

Kautz, U.: *Handbuch Didaktik des Übersetzens und Dolmetschens*. München: Iudicium 2002

Kirchhoff, H.: Die Grundformen der Translation. In: Bender, K.H./Berger, K./Wandruszka, M. (Hrsg.): *Imago Linguae. Beiträge zu Sprache, Deutung und Übersetzen. Festschrift zum 60. Geburtstag von Fritz Pöpcke*. München: Fink 1977, 279-287

Kurz, I.: *Simultandolmetschen als Gegenstand der interdisziplinären Forschung*. Wien: WUV-Universitätsverlag 1996

Никодиновска, Р.: *Дидактика и евалуација на преведувањето од италијански на македонски јазик и обратно*. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“ 2009

Николиќ-Арсова, Л.: *Преведување: теорија и практика*. Скопје: Универзитет Св.Кирил и Методиј 1999

Nord, Ch.: *Textanalyse und Übersetzen. Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. Heidelberg: Groos 1991

Pöchhacker, F.: Dolmetschtheorie: Handeln, Text und Kognition. In: Lauer, A./Wills, (Hrsg.) W.: *Übersetzungswissenschaft im Umbruch*. Tübingen: Narr 1996, 291-300

Risku, H.: *Translatorische Kompetenz. Kognitive Grundlagen des Übersetzens als Expertentätigkeit*. Tübingen: Stauffenburg 1998

Schmitt, P.A.: *Translation und Technik*. Tübingen: Stauffenburg 1999

Schreiber, M.: Übersetzungstypen und Übersetzungsverfahren. In: Snell-Hornby, M. /Hönig, H.G./Kußmaul, P./Schmitt, P.A. (Hrsg.): *Handbuch Translation*. Tübingen: Stauffenburg 1998, 151-154

Seleskovtch, D.: Zur Theorie des Dolmetschens. In: Kapp, V. (Hrsg.): *Übersetzer und Dolmetscher. Theoretische Grundlagen, Ausbildung, Berufspraxis*. Tübingen: Francke 1991, 37-49

Willett, R.: Die Ausbildung zum Konferenzdolmetscher. In: Kapp, V. (Hrsg.): *Übersetzer und Dolmetscher. Theoretische Grundlagen, Ausbildung, Berufspraxis*. Tübingen: Francke 1991, 87-109

Wills, W.: *Übersetzungsfertigkeiten, Annäherungen an einen komplexen übersetzungspraktischen Begriff*. Tübingen: Narr 1992